

VRANCEA CA „ȚARĂ“ ÎNTRE CELELALTE (Individualitatea sa etnografică)

ION CHELCEA

În prezenta expunere ne referim la următoarele teme ce sînt în definitiv aceste „țări“, în cîte categorii pot fi împărțite și ce caracterizează Vrancea ca „țară“ față de celelalte ?

Va trebui să arătăm că la noi aceste „țări“ au fost cunoscute din vreme. Astfel în *Letopisețul Țării Moldovei* stă scris „Țara Ardealului nu este numai o țară însăși, ci Ardealul se cheamă mijlocul țării, iar pe la marginile ei sînt alte țări mai mici carele toate de dînsa se țin și sub ascultarea ei sînt, întîi cum îi Maramureșul, despre țara leșească și țara Secuiască, despre Moldova și țara Oltului, despre țara muntească și țara Birsei și țara Hațegului, țara Oașului, și sînt și alte hotare multe carele toate se țin de Ardeal“¹.

Diferențierea noastră etnică a fost luată în obiectivul cercetării și de Dimitrie Cantemir. Acesta în a sa *Descriptio Moldaviae*² ține seama de împărțirea administrativă și etnografică de pe atunci, vorbind de *Țara de sus* și de *Țara de jos*, cu urmări și de altă natură, nu numai administrative, ci și psihologice.

Mergînd și mai departe el se oprește și la situația deosebită în care se prezintă cele trei centre țărănești, considerate de el „state“ al Cîmpulungului bucovinean, ce ține de Suceava, Vrancea, ce ține de Putna și Chigheciul, ce ține de Fălciu. Nu se poate spune, acum, după 250 de ani, că Dimitrie Cantemir nu a slujit adevărul, deoarece și astăzi Cîmpulungul bucovinean în istoriografia științifică trece drept „țară“, în înțeles etnografic, cu atît mai mult Vrancea, asupra căreia stăruim acum. De altfel întreaga Moldovă de pe atunci, după concepția lui Dimitrie Cantemir, se împărțea în trei: Țara de sus, Țara de „gios“ și Basarabia, care atunci forma a treia parte a Moldovei.

Dar, să ne referim la nașterea țărilor de care vorbim. Ele țin de un proces general de populare — specific — în sensul că popularea la început se face prin *pete*, sau *ochiuri*, potrivit condițiilor naturale și istorice, mai mult sau mai puțin avantajoase pe care le prezintă terenul. Se are în vedere, în primul rînd, locurile adăpostite, *depresiunile*,

1 Simion Dascălu, *Letopisețul Țării Moldovei*. Ed. Constantin Giurescu, 1916, p. 110.

2 Dimitrie Cantemir, *Descrierea Moldovei*. Trad. de Gh. Pasou, 1933, p. 150.

cu teren bogat în humus, cu apă, climat, etc. Cu civilizația, cu înmulțirea populației, petele, ochiurile de populare inițială sfârșesc prin a se estompa; urmează o contopire a aureolelor lor, mai ales când alte semintii intervin, fie prin război, fie pașnic, contribuind la aceasta, mergându-se pe principiul, „care pe care“ — *homo homini lupus...* Astfel Richthofen surprinde la chinezi o astfel de situație, când, în jurnalul său de călătorie prin China, spune că între unele provincii vecine, foarte civilizate, cum sînt, de pildă, Houpe și Ho-man existau urme de separație străvechi și fundamentale³. Ceea ce dovedește că respectivele provincii s-au dezvoltat independent unele de altele, dar cu timpul, prin înmulțirea populației, trecînd prin transformări istorice, vechile nuclee de populare, aureolele acelor pete, ochiuri de populare, dispar — sau se atenuază — s-ar putea spune, sub tăvălugul istoriei și al civilizației, ca o viitură de apă, ce nivelează, uniformizează. Astfel, cu cît o țară are relieful mai accidentat, mai fragmentat, cu atît mai multe ochiuri de populare, pete, există. Și țara noastră se dovedește a fi din acest punct de vedere, printre primele⁴.

Gali, așa populară și ei Franța de azi cîte-un trib se ouibăriseră în cîte-o „patrie“ de acestea, restrînsă, înconjurată de înălțimi și împădurită. Același fenomen se petrece și cu Dacia, înconjurată de jur-împrejur de munți („*quae patria corona montium cingitur*“ (Iordanes).

Tirziu, cînd civilizația înaintază și aureolele acestor patrii dispar — ele se topesc formînd o pinză unică de populare. Din atîtea patrii mici se formează una mare, fără ca deosebirile dintre ele să dispară complet. *Conștiința* acestor deosebiri rămîne multă vreme în popor. Oșanul din zilele noastre va putea să strige la horă și acum :

*Oșania n-oi lăsa
de m-or bate cu bota.*

Conștiința deosebirii rămîne multă vreme în popor, chiar după contopirea aureolelor, adică, chiar după consolidarea de stat oficială, la noi și chiar și după întemeierea Principatelor, după întregirea și modernizarea României din zilele noastre.

Țările acestea se prezintă atenției noastre azi ca unități de viață bine conturate de vreme, astfel ni le dă geografia, astfel ni le dă istoria, astfel sînt văzute etnografic. Jovan Cvijić observa cîndva — și pe bună dreptate, că *jupele* iugoslave, ce corespund *țărilor* noastre, au dobîndit în cursul timpului anumite particularități, psihice, lingvistice, de port și chiar obiceiuri. Jupa slavă, cu alte cuvinte, notează Ion Conea, este o variantă de viață și de suflet în marea unitate slavă, bal-

3 „Le peuplement de la terre s'est opéré par taches, dans les auréoles dans les pays les plus civilisés finissent par se rejoindre; encore pas toujours“ P. Vidal de la Blache. *Principes de Géographie Humaine*. Paris, 1941, p. 39.

4 Ion Simionescu, *Analele Academiei Române*. Tom LVI. Ședințele din 1935—1936, p. 225.

oanică. Dar și țările noastre, ca și țările franceze, (les pays), același lucru sînt ⁵.

Dacă N. Iorga le numea *românii locale*, ale pămîntului românesc; *patrii locale* ⁶, risipite pe pămîntul românesc mai ales în poala sau interiorul munților, Ion Simionescu le considera *sîmburii cei mai arhaici din poporul nostru, icoane reale, actuale, ale stărilor ce domina odată tot cuprinsul țării* ⁷.

Alții le consideră *vetre de viață românească*; Țara Birsei pentru N. Dunăre a îndeplinit și funcția de *vatră de continuitate* etnoculturală ⁸, *adevărate horsturi ca în geologie — bastion etnic* ⁹, *unități de viață românească regională*; insule de arhaism etnic, așa cum vrea să dovedească Gh. Focșa ocupîndu-se recent de Țara Oașului — ce prezintă urmele unei vieți sociale, rămasă pînă de curînd „în lumea începuturilor“ ¹⁰.

Într-adevăr, țările acestea deși pe grade diferite ca dezvoltare culturală, prezintă totuși unele trăsături comune între ele. Centre vitale ale energiei noastre etnice, țările respective vor continua să rețină atenția noastră încă multă vreme.

Clasificarea așa-numitelor „țări“ nu e ușor de făcut, între altele și din cauza punctelor comune ce există între ele. Între primele semne distinctive se impune situarea lor geografică, apoi cea culturală și de altă natură, asupra cărora vom stărui. Nu e întîmplător faptul că *Letopisețul țării Moldovei*, cel mai vechi letopiseț din cîte ni s-au păstrat ¹¹, pentru a ne da o idee orientativă se referea la situația de margine a acelor „țări“.

Într-adevăr, ca printr-un făcut Transilvania este încinsă de jur-împrejur de adevărate fortificații etnice, crescute natural. Nu mai departe, dacă luăm vestul, adică „frontul carpatic apusean“, cum îi place să precizeze prof. Vintilă Mihăilescu, acesta este străpuns de numeroase depresiuni, despădurite, cultivate și pline de sate care-și răsfiră gospodăriile printre livezi și porumbiști, ori își risipesc sălașele prin finețe, ce alcătuiesc mici *individualități geografice și antropogeografice* *, bine ocrotite de paravanul munților din Codru; un fel de „țări“ înlăuntrul cărora, de cele mai multe ori se pătrunde prin strîmtori sau clisuri, care în trecut jucau rolul de porți, ușor de apărat. Astfel se prezintă

⁵ Ion Conea. *Sugestii și indicații geo-istorice pentru numirea și determinarea marilor unități administrative ale României*. „Pagus“, „Pays“, „Jupă“, „Țară“, în „Sociologie Românească“, III, 1938. Nr. 5—6, p. 239—246.

⁶ Ibidem, p. 241.

⁷ Ion Simionescu, Op. cit., p. 225.

⁸ Țara Birsei, II, 1974, p. 20.

⁹ Ion Chelcea, *Țara Moșilor. Vatră de viață românească*, în „Transilvania“ 5/1972, p. 61—62.

¹⁰ Gh. Focșa, *Țara Oașului. Studiu etnografic. Cultura materială*, București, 1975, p. 16.

¹¹ Al. Rosetti. *Cronicarii români*, 1944, p. 50.

* Sublinierea noastră.

Țara Lăpușului, a Șimleului, a Beiușului, a Zarandului, a Almăjului, situată pe Nera. În total, de sub munții Gutăi pînă sub Balcani, la Niș, se află circa 20 de astfel de „țări“ izolate între ele, prin pînteni pieziși coboriți din cullmea principală.

Deosebirea dintre acestea și celelalte „țări“ din lăuntruul său din marginea celorlalte frînturi carpatice, este că acestea din urmă se leagă între ele cap la cap, formînd o singură unitate, un singur uluc — în termeni geografici — „deprimat“, bine populat și bine cultivat²¹.

Din cele arătate mai sus rezultă cîteva constatări de care va trebui să ținem seamă: că marginea de apus a țării noastre este întărită prin astfel de „țări“; că acestea nu sînt creații artificiale, ci în primul rînd fenomene naturale. Din felul cum sînt amplasate dă a înțelege că răspund în timp îndelungat. E o operă de construcție în care are loc și voință, fără putere de răstălmăcire, mai ales atunci cînd se contestă așa-numita continuitate a elementului românesc în Transilvania. Ce poate fi un răspuns mai edificator în această prîvință?

În aceeași ordine de idei, expusă mai sus, rezultă că și în ceea ce privește gruparea așa-numitelor „țări“, unele dintre criteriile e cel geografic-antropogeografic. Nu în zadar în *Letopiseș* se pune accentul, încă din secolul al XVII-lea pe acest criteriu de împărțire a așa-numitelor „țări“. Cauza e justificată. Am înregistrat de la început observația ce se face în cazul genezii populației globului prin ceea ce Vidal de la Blache numea *pete*, sau *ochiuri*, ce țin seama de conformația terenului, al căror conținut, acele nuclee de populare, la noi se numesc „țări“. Într-adevăr, așa cum s-a arătat, se pleacă de la o realitate geografică, de la noțiunea de „depresiune“, avînd mai multe avantaje, între care și economice. Depresiunile, deși numeroase, numai unele dintre ele sînt cunoscute sub numele de „țară“. Ceea ce denotă că noțiunea se pretează la discutii, trecîndu-se peste factorul geografic.

Geografic — dar nu etnografic — depresiunile se pot împărți în *intracarpatic*, *pericarpatic* și *intracolinare*. „Țările“ în înțeles etnografic, se rînduiesc cu deosebire în primele două categorii. Cele mai multe dintre depresiuni, din punct de vedere etnografic, deși existente, ca aureolă istorică rămîn încă înecate în ceea ce Vasile Pârvan numea stare *vegetativ etnografică*.

Se zbat în lupta pentru existență în înțeles cu totul natural, fără să scape o scînteie de duh, colectivă. Almăjul, de exemplu, care ține legătura cu cîmpia Banatului prin schimb de produse, pe cereale dînd prune, țuică, etc. — este în curs de a licheida cu un trecut în mare parte lipsit de lumina cărții. Alte „țări“ se ridică totuși clar pînă la conștiința propriei lor existențe. Țara Oașului, de exemplu: „De m-or ține cu secară / Oșenia-i a mea țară / De m-or ține cu ovăz / Oșenia nu o lăs; „Oșenia nu-i ocară / Înîlma-î de foc și pară / De-o aprînzi / Nu vrea să moară“... Cele mai multe dintre ele au doar o semnificație geografică. Asta nu înseamnă că le este închisă calea viitorului.

Unele dintre aceste „țări“, ca a Dornelor, formează o raritate prin modul ei de populare, pînă la un punct asemănătoare cu Țara Motilor, cu sate împrăștiate, șapte comune dimpreună cu cătunele lor, sînt numai

administrativ despărțite, în realitate formează o mare comună, întinsă peste tot, avînd ca centru Vatra Dornei. Firește, continuă să facă față printru celelalte „țări“ prin ființa sa „surzătoare“ ce rezultă din însăși situarea sa geografică în care se găsește.

Între acestea și celelalte există un *prag*, peste care se trece fie din cauza propriilor forțe interne, fie externe, fie unite, ajungînd la o deplinătate de conștiință mai mare. Printre cele ce fac trecerea, se numără Țara Oașului care-și dovedește cu prisosință aceasta prin înflorirea acelei conștiințe, turnată, cum s-a văzut, chiar în versuri, fără să mai vorbim de port, de dansuri...

Țana Motilor își face și ea simțită prezența, prin structura satelor, acele *crînguri*, fragmentate de geografie umană ce se cațără pe cele mai neașteptate înălțimi, ceea ce nu este cazul cu nici o altă „țară“ de la noi. Și din alte motive Țara Motilor rămîne tipică, întrucît, îndeplinește cele mai multe dintre condiții. Ca mediu geografic formează o unitate bine definită, atît din punct de vedere fizic-geografic, cît și economic, Munții Apuseni formînd un bloc masiv ce domină toate celelalte unități geografice înconjurătoare, cu de la 300—400 m bazinul transilvan, cu de la 600—700 m Cîmpia Tisei. Aici viețuiește una dintre acele *românii*, avînd un profil cultural diferit, *chiag*, al românimii vestice, cum i-a spus cîndva Slavici.

Această „țară“ se caracterizează prin însușirea de cetate naturală. Astfel că era de așteptat să sintetizeze, pînă la urmă și voința celorlalte „țări“, voința de eliberare socială, națională. Stau mărturie pentru aceste două revoluții, din 1784 și 1848¹³, care au avut darul de a trezi la viață conștiința românească în genere. Așa încît se poate spune că Țara Motilor se înscrie în istorie și cultura poporului român cu propriile sale valori, ceea ce și din alte puncte de vedere îi dă dreptul a depăși cu succes acel *prag* pentru a face figură de „țară“ în adevăratul înțeles al cuvîntului.

De reținut că între Vrancea și Țara Motilor sînt unele similitudini, în afară de acea voință de care s-a vorbit¹⁴, și de o parte și de alta se practică prelucrarea lemnului, datorită mediului păduros, bogăției pădurilor¹⁵.

12 Vintilă Mihăilescu, **Probleme de geografie românească. Studii, comunicări, conferințe**, București, 1944, p. 95—96.

13 Ion Chelcea, **Localități cu însemnătate politic-populară în mișcarea revoluționară din '48**, în „Patria“ (Cluj) XII (1930). Nr. 231, 248, 263, 269; de acelaș: „Cîteva constatări asupra caracterului psihologic al Motilor”, în „Societatea de Măine”. IX, 1932. Nr. 6, p. 77—79; de acelaș: **Literatură populară română contra dominațiunii maghiare în Ardeal**. Extras, 1935, p. 27, cu un rezumat în limba franceză.

14 Este cunoscut procesul purtat de vrînceni la divan contra puternicului vistier Rosetti Roznovanul, v. și prof. Ionașcu. **Lupta vrîncenilor pentru apărarea munților de cotropirea habsburgică în secolul al XVIII-lea**, în „Anuarul Universității C. I. Parhon”, București, 1957.

15 Nicolae Pascu, **Pirogravura cu ștanță și specificul etnic**, în „Sesiunea de Comunicări științifice a Muzeelor de Etnografie și Artă Populară”, 1964, p. 308—412.

Alte „țări“ ca Maramureșul își datoresc greutatea lor în balanța istoriei și culturii poporului român — în afară de fizionomia lor a parte — prin „prea plinul“ lor de populație, trecută peste Prislop în Moldova, întemeind istoricește o altă țară, care avea să joace un rol de seamă în istorie, dînd pe Ștefan cel Mare. Dar și valori estetice incontestabile: țara bisericilor de lemn în stil gotic! Ca cea de la Ieud, cea mai veche (1364) — fundament de țară, bătrîn *ochiu* de populare, cu *diplome nobiliare*, „domni“ și „coconi“ în graiul popular.

Mai toate-și păstrează din formele lor vechi de cultură — materială și spirituală — dar unele se ilustrează prin ceva deosebit. Unele ca Țara Oltului, ca și Maramureșul sînt ilustrate deopotrivă prin „prea plinul“ lor de populație, pe care, la anumite momente îl revarsă pe deasupra umplînd astfel anumite goluri prin așa-numiții „ungureni“, trecuți în Țara Românească: Țara Oltului, țara nemeșilor; în mare parte această „țară“ a Oltului trăind închisă pentru sine¹⁶; țări rămîniînd ele înșile în stare să se împună și să se distingă printr-un grad deosebit de integrare în lumea modernă, cum spre exemplu e Țara Birsei, cu populație și cultură în competiție cu alte elemente etnice, dovedindu-și capacitatea de muncă sistematică de nivel ridicat. Țară mărginită de alte trei „țări“, la număr, a intrat mai mult decît toate în virtutea prefacerilor. Pămîntul ei nu devine productiv decît dacă se lucrează intens. Resursele subsolului permit concentrarea industrială, fără precedent din ultimul timp, ce înlesnește densități de populație de așa grad, încît își micșonează simțitor „aureola“ din care porcede. Caracterul de „țară“ dispare astfel. El rămîne pînă la urmă, cu totul discutabil.

Pentru a fixa în linii generale Vrancea ca „țară“ între celelalte, va trebui să mergem tot pe dominante, adică pe caracteristicile principale ce o identifică, scoțîndu-i în relief acele aspecte ce o caracterizează. Cînd am stat de vorbă cu un vrîncean, prin 1951, nu mai mi-aduc amînte precis din ce sat, în tot cazul dintr-un sat nu departe de Prahuda, mi-a caracterizat în două cuvinte situația *trăim ca viermele-n hrean...* ceea ce însemna mult.

Vrancea ca entitate etnică, distinctă, se vede de departe, și în timp și în spațiu. Noi vom căuta s-o vedem mai de aproape. Mai de departe: „Al doilea stat în Moldova, mai mic, este Vrancea, în ținutul Putnei, aproape de hotarele Munteniei, înconjurată de munți prăpăstioși. El numără douăsprezece sate și cite 2.000 de gospodării și din același motiv ca Cimpulung, ocupate cu păscutul oilor, nu știu de plug. Locuitorii tot așa plăbesc Domnului în fiecare an un tribut fix. De altfel se duc după legile lor și atît poruncile cît și pe judecătorii Domnului îi disprețuiesc în chip absolut¹⁷.”

16 N. Iorga, *Istoria Românilor din Ardeal și Ungaria*. 1915.

17 Dimitrie Cantemir, *Descrierea Moldovei* — c. p. 150.

Bazat pe o intuiție care ar putea să nu fie infirmată, C. C. Giurescu crede în existența unei formațiuni politice, onezat, voevodat, în Vrancea, similar celui al lui Litovoi în dreapta Oltului — aceasta în baza unor drepturi speciale, ce le au vrâncenii pînă tîrziu, în extragerea sării pentru nevoile proprii, din munții lor, în afara monopolului de stat, apoi regimul juridic aparte în ceea ce privește stăpînirea munților. Dar oîte n-ar putea fi spuse despre Vrancea ca individualitate etnografică (dacă am avea mai mult spațiu la îndemînă !).

Tot Vrancea văzută de departe : numele însuși de Vrancea apare într-un document latin din 2 iulie 1431, sub forma *Vrancha*¹⁸. Semnificația lingvistică a numelui pare a fi după Iorgu Iordan o problemă destul de simplă. Dar pe această temă se pretinde că s-a mers prea departe, derivîndu-se numele de Vrancea, cînd de la sanscritul *uran*, munte, cînd dintr-un slav. *uran* bran, poartă, cînd din *urană*, gauna polobocului. Dar explicația justă, după Iorgu Iordan a fost dată de Vasile Bogrea¹⁹ și susținută cu un material bogat de Margareta Ștefănescu²⁰, cuvîntul Vrancea explicîndu-se etimologic din slav. *uran*, care însemnează negru, corb, căruia i s-a adăugat suf. *cea*²¹.

Toponimicul după Iorgu Iordan, de fapt este un antroponimic, reprezentînd echivalentul semantic al lui *Corbea*, (ca spre exemplu, Vîlcea).

Derivația din *uran bran*, poartă, ar fi convenit însă și constatările pe care le fac geografii, atunci cînd din cercetările lor rezultă că în launtrul acestor „țări“ se pătrunde cu greu, prin strîmtori sau clisuri, care în trecut jucau rolul de porți, ușor de apărat, ceea ce pare a fi adevărat și atunci cînd e vorba de Vrancea.

Într-adevăr, așa cum se știe, Vrancea comunică mai lesnicios cu lumea din afară printr-o singură poartă, aceea a Puținei (v. harta I). Restul comunicației se face — de la sat la sat — pe drumuri laterale, cu exteriorul prin curmături ca Soveja, Reghiu, (v. harta I).

Situată la curbura exterioară a Carpaților, (depresiune pericarpatică), la întretăierea hotarelor dintre Muntenia, Moldova și Transilvania, Vrancea rămîne legată prin multe fibre de legătură cu Moldova. Depărtarea sa de centrele mai importante de comunicație pare a fi una din caracteristicile sale, față de albe țări, izolarea sa de restul lumii. În condițiile orînduirii feudale și chiar capitaliste, depărtarea sa pînă la Focșani ceea ce săptămîină de mers cu căruța încărcată, dus și întors, prin văduri de ape și drumuri impracticabile, să zicem, de la Nerej.

Nu s-a adîncit îndeajuns problematica izolării unor ținuturi ca Vrancea. Să ne gîndim pentru aceasta la Țara Bascilor din Pirinei și atunci ne vom putea da seama de caracterul „arhaic“ al acestor zone.

18 C. C. Giurescu, *Istoria Românilor*, I, 1935, p. 319, chestiune asupra căreia revine și Emil Giurgea, *Milcovia și Crăciuna, mărturii ale permanenței românești în zona Vrancei*, în „Coordonate culturale Vrâncene“, 1973, p. 129, 131.

19 Neamul Românesc, din 10 iulie 1917.

20 Arhiva — Iași, XXVIII, p. 218.

21 Iorgu Iordan, *Toponimia Românească*, București, 1963, p. 535-536.

Incadrată de înălțimi ca Sboina Neagră 1.375 m, Cozia 1.633 m, Giurgiu 1.723 m — spre est de Girbova 974 m, Vrancea e situată față de nivelul mării între 350—700 m, și rămâne brăzdată de văi largi, limitate de o parte și de alta de terase, cărora în grai local li se spun *poduri*. De cele mai multe ori aceste poduri sînt luate în stăpînire de om sub formă de așezări răsfirate și culturi — formate în primele timpuri de secară, orz, mei, mai tîrziu din porumb, fasole, cartofi. Vița de vie își face apariția cu greu, pînă pe la 655 m altitudine — restul suprafețelor, adînc șiroite de ape sălbatice, sînt ocupate cu păduri și iarbă de munte.

Ca exemplu de folosire a podurilor de om, ca așezare stabilă, avem la Năruja două fragmente de locuire: Podul Stoica și Podul Nărujii — în restul Vrancei, satul Poduri și Podul Tîrdei (Herăstrău).

Cele mai multe sate intră în categoria satelor răsfirate de-a lungul văilor, casele fiind polarizate pe cătune, avînd o individualitate, pînă la un punct, de sine stătătoare, din care cauză geograful N. Al. Rădulescu le numește *poliarticulare*²², (harta II).

Tot de sat se țin și colibecele temporare în afară de satul propriu-zis. Hodăile lor sînt căsuțe în bună lege. Adesea înlăuntru au și războaie de țesut. Aici găsești vara familiei întregi cu copii, cu orătânii și cu tot ce ține de casă. Hodaia în care stă ciobanul nu e altceva decît casa bătrînească din sat în miniatură. Ea are și *tirnaț*. Pare a-ți da să înțelegi că aceasta e casa originară a vrîncenilor. Deci iarăși întrebarea: vrîncenii se trag din țărăși ?

Într-adevăr, creșterea vitelor în hotarul comunei și la munte, vara, se impune în primul rînd, după care urmează munca la pădure. Din comparația ce s-ar face între agricultura și creșterea vitelor, balanța ar inclina spre creșterea vitelor. Încă de pe la începutul secolului al XVIII-lea, Dimitrie Cantemir a făcut un astfel de raport, atunci cînd a spus că vrîncenii „nu știu de plug“ — adevăr confirmat și de noi dacă prin agricultura s-ar înțelege exclusiv munca pămîntului cu ajutorul plugului. În realitate, în Vrancea s-a lucrat pămîntul, limitat, cu sapa. Dacă în Vrancea nu se poate vorbi de o agricultură în adevăratul înțeles al cuvîntului, apoi secara, orzul, meiul au fost cultivate, cît de cît. O dovedește toponimia, ca spre exemplu, locul numit *Luncile Secării*, ce se află sub poalele muntelui Giurgiu, spre fundul cursului Zăbala. O arată locurile din hotarul satului sub denumirea de *blană* (i), *curătură*, cu sens de loc însămîntat, cu porumb, cînepă, *țarină*; spre deosebire de alte locuri rezervate pentru *cosire*. Folosirea în graiul locului a cuvîntului *prosie* pentru un loc de arătură, de asemenea, indică acelaș lucru. Explicația vine de acolo că *proso* în slav. însemnează mei (v. nslov. *prosje*, Hirseacker). Deci vrîncenii, nu numai că au cunoscut agricultura, dar au și practicat-o, pe porțiuni de teren nu prea întinse.

Dacă, în general vorbind porumbul se cultiva la cîmp, undeva în afară de Vrancea și se obținea în schimbul lemnului, apoi se practica păstoritul și încă se cresc vite. *Gropile*, destinate ierbei de coasă, din

hotarul satelor și din afară, la care se adaugă *poenile* din pădure — *frunzarul*, înlesneau în mare măsură activitatea aceasta.

Printre alte mijloace de trai care se adaugă acestor posibilități de hrană, se înscrie munca la pădure. Mai mult chiar decât toate celelalte activități, prelucrarea lemnului evidențiază preocuparea acestor locuitori cu deosebire, ceea ce-i apropie de Moții din Munții Apuseni. În această privință, localitatea *Șindrilar* ca nume de sat spune mult²³. În special sînt cunoscute cofele lor simple și înflorate (v. fig. 1), prin mijlocirea pirogravurii²⁴. Din acest punct de vedere o punte de legătură s-ar putea face între Moții Apuseni și Vrancea. În Năruja există un „Combinat“ pentru prelucrarea lemnului. De altfel lemnul a fost prelucrat și cu ajutorul fierăstraielei locale mișcate cu ajutorul apei cîngătoare. Spre exemplu, în 1892 existau la Năruja, pe lîngă 4 mori de apă, 5 pive și dîrste, și 7 fierăstraie. Sub raportul prelucrării lemnului ne putem de altfel face o idee și în funcție de nivelul artistic ce întîlnim la prelucrarea stîlpilor de la casă (tîrnat), etc. (fig. 2—12).

Dacă satul cu așezare propriu-zisă se caracterizează adesea printr-o fragmentare sub formă de îoatune, ce merge pînă la case izolate (Spulber), pe mari suprafețe, apoi locuința ca atare atrage atenția mai degrabă prin simplitatea sa, dacă nu și prin anumite elemente tehnice, ce o caracterizează. (fig. 13—14).

Punctul de plecare îl formează locuința cu o singură încăpere — cu tindă (v. fig. 10—11) de la care s-a trecut la două încăperi, între care se interpune acum un spațiu de acces tînda, ca loc de trecere între acestea — adesea în spate avînd *chiler*, pentru depozitat uneltele și alte lucruri gospodărești. Prispa din fața casei ia denumirea de *tîrnat*, iar în cazurile de stare materială bună, mai intervin și alte elemente, ca *foișorul* pe colț (v. fig. 15—16) și chiar o *căsoaie* situată mai delături, folosită drept cămară. Nu este exclusă nici pivnița, în grai local „beși“ pentru ținut „năcrime“ varză, murături, oțet de poame, peste iarnă, sau peste an.

Vrinceanul își are tipicul său în tehnica de construcție: în afară că folosește la clădit casa, *birna plină* pe care o încheie — în grai local „olește“ — adică birnelul întregi se îmbucă una într-alta, cu partea plină în golul lăsat a fi îmbucată birna următoare — dar și prin prelungirea ce o lasă, pînă la o anumită înălțime, a birnelor din față, la cele două extremități ale prispei, de-așa fel, că acest paravan lateral în tehnica de construcție oferă un adăpost mai mare. Acestui element tehnic-arhitectural i se spune în termenii locali „zaplaz“ și e folosit curent de gospodină atunci cînd face curăț în casă, întrucît, pe „zaplaz“ se așează păretarele, sau alte țesături, după ce le scutură, de unde apoi sînt luate și așezate la locul lor în casă. Să nu uităm că pe *tîrnat* se doarme

23 Ion Chelcea, *Considerații preliminare cu privire la Năruja—Vrancea*, în „Danubius“, I, 1967, p. 259.

24 N. Pascu, *Pirogravura cu ștanță și specificul etnic*, — comunicare — „Sesiunea de Comunicări — dec. 1964 — a Muzeelor de Etnografie și Artă Populară“, p. 399—412.

vara, pe un pat „cu capul la cetina bradului“. Și în acest caz zaplazul ține adăpost.

Ca un element tehnic ce ține de locuință e însă fixarea șindrilei pe casă. Ea e bătută în ouie de lemn de tisă. Tisa în Vrancea a fost în trecut cu mult mai răspândită. O probează între altele și muntele *Tisaurul*, ce ține de Vrancea. Aceasta la început. Mai apoi ouiele de lemn de bătut pe casă se fac din *ceki de brad*. Șindrilla e răgluită (cu scoc pentru a putea fi îmbucată una într-alta). La fiecare rând de șindrila vine bătut un rând de ouie. Cuiul e rotund și fără „floare“ la capăt, destul de lung ca atunci când te sui în pod să te *pălești* din cauza lor.

Dar mai există un element de ordin tehnic ce urmează a fi scos în evidență. E tencuiala pereților și în special vâruțul casei. Adevărul e că toate casele bătrânești în Vrancea nu sînt vâruite, ci *humite*. Tencuiala e de multe ori aplicată pe bîrne, atît afară cît și înlăuntru, destul de superficial.

Cauza pentru care nu se întrebuintează varul, ci huma, este motivată de localnici în felul următor: varul arde *păretarele*, adică acele țesături lucrate în casă ce se pun pe pereți în interior spre înfrumusețare, dar și pentru faptul că huma e mai ieftină: o iai din mal, pe cînd varul se cumpără. Huma se scoate din mal, se fierbe în apă pînă dă în cloot. Atunci se toarnă în ea oeva făină de porumb „să nu se ieie pe haîne“ și în felul acesta, făina amestecată cu humă e bună de humit casa.

Am insistat asupra acestor tehnici pentru că sînt cu mult prea caracteristici pentru a fi trecute cu vederea, dar și pentru faptul că nu sînt înscrise în „documente“.

Ceea ce atrage atenția la intrarea în casă e vatra focului, în unele case bătrânești, în mijlocul casei, așa cum ne asigură dealtfel și cercetările mai vechi²⁵. Soba din odaia de locuit, cu hoarnă,²⁶ e destul de masivă și ocupă aproape o jumătate din cameră. Are *prichici* și cup-tor pentru copt pîine la praznice — dar îndeplinește și funcție de pat de dormit, (ca în Moldova)..

Azi lucrurile s-au schimbat. Predomină plita joasă, cu fumare de cărămidă numite *tonuri* (v. fig. 17).

Din cele de mai sus se observă că vrâncenii aduc în patrimoniul cultural-popular-românesc nota lor. Vrînceanul excelează nu numai în prelucrarea lemnului, ci și în împodobirea interiorului cu țesături lucrate în casă: *păretare*, *lăghișere*, *șervete*. Și cum de jur-împrejurul camerei de locuit se află scaune lungi de perete, cu excepția patului și sobei, lăghișerele vor acoperi acele laviți (se pronunță *laghiți*). Patul se acoperă cu cergi, simple sau colorate. Pe pereți sînt așezate șervete.

²⁵ Ion Diaconu. Op. cit., pl. XVIII.

²⁶ Lucrată în general din nuiele împletite și lipite cu lut, tehnică folosită încă din neolitic, sub care se află — pe vatră — *cujba*, (chiar și două, după trebuință).

Dispoziția, cromatica țesăturilor produce un efect plăcut ochiului — trădează un suflet omenesc deschis și predispus spre înălțare sufletească.

De altfel se poate spune că sub toate aspectele vieții sale, vrînceanul își iese înainte cu ceva tipic-particular. De la lipsa unui confort mai susținut în viața lui, dacă te cobori la modul precar în care-și adăpostește vitele, rămii contrariat: cum de se ridică la anumite valori, atunci când e vorba, nu numai de locuință, ci și de îmbrăcăminte?

Vrînceanii își păstrează portul lor *carpatic*. Bărbații poartă cioreci (ițari) cu două fețe, rezultat al așezării clinilor, croiți fără analogie în alte zone ale țării. Posibil, tot o măsură de prevedere. Femeile se disting prin portul *catrinței*, având însă caracter de fotă. Dar acolo unde intervine specificul e *cămașa cu mîneca învîrtită*, care pune probleme nu numai sub raport artistic, fiind lucrată în *arnici*, *fir și tel*, ci și sub raportul croiului, deoarece mînecele erau așa de lungi că alba se putea ridica de jos²⁷, astfel denumită după modul cum erau croite mînecele — analogie cu cioarecii extrem de lungi, purtați însă încrețiți, fenomen caracteristic lumii iliro-trăce, element de vechi tradiții tracice comparate cu imagini de pe metope (Adam Clissi²⁸).

Acolo însă unde vrînceanul și-a cristalizat ființa sa cu deosebire, e *intocmirea vieții sociale*, la care au colaborat secole — chiar și milenii. Aceasta îi fixează fizionomia în istorie. Este meritul școlii sociologice de la București, condusă de prof. Dimitrie Gusti și discipolilor săi, în cazul de față, prof. H. H. Stahl, de a fi scos în lumină fenomenul care este plin de farmec sub raportul scrutării științifice²⁹.

Pe scara evoluției societății omenesti, după comuna primitivă urmează *comunitatea gentilică*, bazată pe înrudirea de sînge și înfirșit *obștea țărănească*, bazată pe munca și stăpînirea în comun a pămîntului de către săteni împărțiți pe familii. Or, cum prezintă P. P. Pănaiteșcu problema³⁰, esențial pentru definierea obștei țărănești e munca și stăpînirea în comun a pămîntului — singura verigă de legătură între feudalism și orînduirea primitivă. Colectivitate — *obște absolută* — cum îi spune H. H. Stahl, formată din mai multe sate, nedivizate în clase sociale, de unde a rămas dictonul: „cum bogatu, cum săracu; cum bătrînu, cum copilu“ — expresie populară ce caracteriza modul de trăire în devălășie, pînă tîrziu, pînă la începutul secolului al XIX-lea. Vrancea forma o singură obște, cu o singură avere pentru toate satele, obște muncitoare rezervată de aceeași descendență comună. De unde și ca-

27 Fl. Bobu Florescu, **Portul popular din Vrancea**, București, (f. an de apariție), p. 20.

28 Ibidem p. 20.

29 v. Nerej. **Un village d'une région archaïque**. Monographie sociologique dirigée par H. H. Stahl, vol. I, II, III, 1939, cu peste 1.000 pagini tipărite, în care se găsesc analizate aspecte ale vieții din Vrancea, axate pe o singură localitate. **Pînă astăzi însă nu avem o monografie în întregime asupra Vrancei!** Analiză sub raportul structurii sociale, în de acelaș: **Contribuții la studiul satelor devălășe românești**, vol. I (1958) II, 1959.

30 **Introducere în istoria culturii românești**. Ed. Științifică. București, 1969, p. 156.

racterul endogamic de „țară“ între celelalte, fiind se putea spune „măreasa vrînceanului nu trebuie să bea apă din Milcov“³¹.

Structura socială cu bază istorică străveche exista și la daci. Ea s-a menținut grație izolării Vrancei, din care cauză, pentru studiul vechilor noastre stări sociale din trecut, această „țară“ prezintă un interes deosebit.

„Nicio altă regiune nu ne oferă un caz similar și după informațiile pe care le avem, el nu-și are corespondent în Europa decât în anumite regiuni albaneze, care ar merita a fi studiate în paralel cu Vrancea“³². Iată pentru care cauză Vrancea rămîne „o insulă de organizare străveche“, motivul pentru care vrînceenii și-au păstrat *autonomia* lor locală, drepturile lor asupra munților, cu statul juridic obișnuit — în conștiința lor, ce izvorăsc... de la Ștefan cel Mare.

O altă caracteristică vrînceană ce o distinge dintre celelalte „țări“ de la noi, e apăsător pe linie de afirmare în domeniul creator literar-epic. În această privință, cercetători a căror competență nu poate fi pusă la îndoială, afirmă că alături de alte valori etnografice, „Vrancea se remarcă — și faptul nu s-a subliniat îndeajuns — ca una din vechile cele mai importante ale epicii populare în versuri. În fond aci s-a descoperit și înregistrat întia oară „Miorița“ de către Alecu Russo, și anume la Soveja în 1846, în timpul exilului, urmînd apoi culegerea și a altor variante, din alte părți“³³, — aci rămînînd nucleul variantelor tipice.

Este meritul prof. Ion Diaconu³⁴ de a fi perseverat în a fi scos din uitare aceste comori.

Pe portativul valorilor de tot felul, vrîncenesc, se înscrie astfel și realizări din domeniul esteticii populare-literare-epice, care au atras după sine studii și cercetări însemnate, printre care acela al lui Adrian Fochi³⁵ și Liviu Rusu³⁶.

Iată însă că alături de aceste aspecte mai pot fi aduse în discuție și altele ce izvorăsc din același suflet bogat, încă nestudiat îndeajuns. A fost obiceiul în Vrancea, ca la poarta de intrare în gospodărie să existe un așa-numit *merindar*, în care drumetul, putea găsi o cană cu apă rece, fructe — eventual o bucată de pîine. Este un caz unic în etnografia românească. Etica vremurilor și-a spus cuvîntul, etica vremurilor

31 Ion Simionescu, Op. cit., p. 156.

32 H. H. Stahl, *Contribuții*, (cit.), I. p. 143.

33 I. Chițimia, *Folclorul expresie permanentă a vieții și creației populare*, în „Coordonate culturale vrîncene“, 1973, p. 167, 168.

34 Ion Diaconu, *Ținutul Vrancei*, (cit.). În afară de „texte“-le ce urmează cărții lui, s-ar mai putea consulta: Simion Hirnea: „Țara Vrancei. Citeva note și observațiuni cu privire la trecutul istoric al regiunii“. București, 1930; *Datine și obiceiurile noastre la sărbătorile Paștelor*; *Frinturi din viața străbună. Citeva obiceiuri vrîncenești care mai sînt*. Fasc. 1. Biblioteca populară „Comoara Vrancei“. Nr. 7, Focșani, 1933.

35 A. Fochi, *Miorița. Tipologie, circulație, geneză, texte. Cu un studiu introductiv de Pavel Apostol*. București, 1964, 106 p.

36 Liviu Rusu. *Viziunea lumii în poezia noastră populară*, 1967.

și a bunei ouviințe și-a găsit refugiul în Vrancea : cea „țară izolată de restul lumii, în care poți multe învăța.

Într-o cercetare de teren, ne aflăm între Năruja și Nistorești cu Gheorghe Focșa. Mi-aduc aminte că am întâmpinat cu acea ocazie o adevărată opoziție, în sensul că, după ce gazda ne-a omenit cu păstrăv afumat, specialitate culinară-locală, am căutat, cum era firesc, să plătim, dar gazda făcînd ochii mari, ca o tragediană a rostului adevărat al vieții, ne-a spus răspicat : *da ce, sintem țătari!?* Era răspunsul unor stări de lucruri de care, din unele puncte de vedere aveam dreptul să fim puși pe gînduri.

Am adus în discuție cîteva aspecte caracteristice din viața și cultura țării Vrancei, unele avînd caracter mai mult arheologic-etnografic și pentru că lucrurile în lumea aceasta nu stau pe loc, ar însemna să ținem pasul și cu vremea, să ancorăm problema și în contemporaneitate. Cîteva considerații : distanțele s-au micșorat, mijloacele de comunicație s-au ameliorat. Nu mai sînt distanțele de altă dată. În locul drumurilor impracticabile, care obișnuît urmau cursul apelor, prin vadul lor, s-au construit șosele întărite, iar peste ape s-au aruncat poduri de beton. Să ne gîndim numai la viaductul de la Valea Sării — se spune că este al doilea pe țară... Grație acestor realizări I.R.T.A. înlesnește comunicația cu restul lumii în condiții moderne. S-au creat școli. Se modernizează satele. Cu un cuvînt și Vrancea a intrat într-un nou ciclu de evoluție. Se șterg în acest caz „aurulele“ datorită așezărilor populare inițiale. Perspectiva rămîne deschisă. N-am putea încheia fără o indicație de ordin *etnografic-aplicativ*, rostită și mai adecvat de Ion Conea în lucrarea sa citată³¹. „Țara cea mare crește și se hrănește din bogăția de atîtea feluri a vieții provinciale (cit. a vieților din „țări“), a căror sinteză o constituie. Iar o pierdere a deosebirilor provinciale nu duce spre întărirea unității naționale, ci ea va scădea — dimpöttrivă — posibilitățile ei de viață. „Țările“, deci, își au fiecare duhul propriu. Prin ele, Țara ne apare ca un uriaș arbore cu multe rădăcini hrănitoare. „Ele se condiționează în chip necesar în Țara cea mare, din care nu pot ieși — iar Țara, la rîndu-i, trăiește și se exprimă prin ele. Astfel fiind, urmează că o adîncire în țările cele mici duce implicit la întărirea Patriei celei mari. Trebuie să dăm, deci, *localului* puțința să se realizeze în sine mai întîi, să-l punem în situația de a epuiza această realizare de sine, sufletul cel mare — unic — neputîndu-se realiza decît după ce fiecare variantă se va realiza ea. Noi trebuie să creștem, să sporim pe toate căile sufletul românesc. Și-l vom spori numai așa, sporind mai întîi, varietățile de viață locală, sub toate aspectele ei“.

În noua configurație, spre sinteză în care țările intră, va trebui cu un cuvînt să se țină seama de specificul fiecăreia dintre ele. Numai atunci unitatea organică a țării noastre va fi pusă la adăpost de orice pericol — de orice fel.

VRANCEA AS A „COUNTRY“ AMONG THE OTHERS

Summary

The present study deals—as shown in the title—with Vrancea as a country among the other small „countries“—in French „pays“ and Serbian „jupa“. The author tries to explain how they appeared and as in our country these small „countries“ are rather numerous a classification is also given.

The stress lays on Vrancea: where its name comes from, when it appears for the first time mentioned in documents, and what characterizes it as an ethnographic entity.

There are taken into discussion the characteristic aspects of the life of inhabitants, their settlement, houses, costumes. The author insists upon the social background, Vrancea being considered the only „country“ which preserved along the centuries the character of independent community which was made up of more free villages, undivided in classes and which paid a fixed tribute to the Court; in exchange the Court had no right to involve in its internal affairs.

This organization was maintained till the beginning of the 19th century. In spite of its isolation, Vrancea begins a new phase of evolution, when the spaces narrow and the interdependence among people intensifies, so that together with the similar „countries“ is found in a process of synthesis, without losing completely its specific character. The more so as at the basis of the present Romanian state the same unification process, by „countries“ and great provinces, is found, providing it with an organic power.

Fig. 1.

Fig. 2.

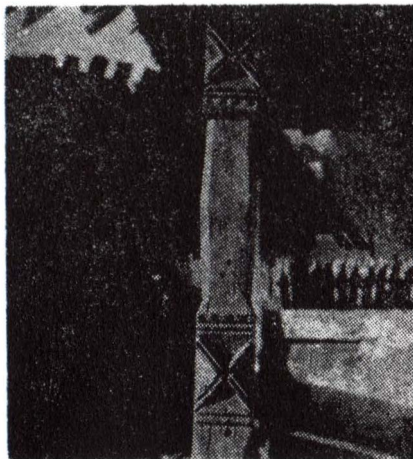

Fig. 3.

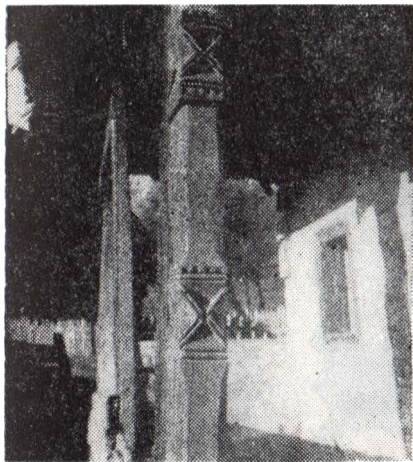

Fig. 4.

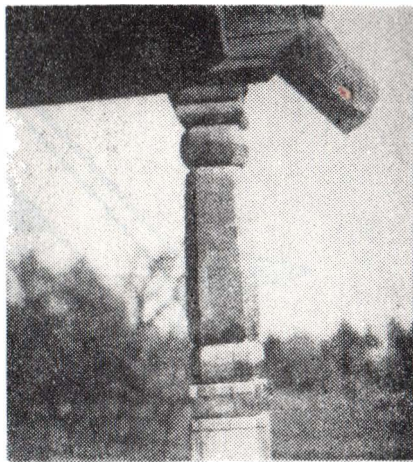
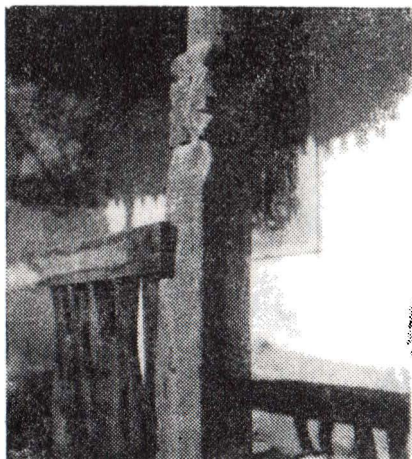

Fig. 5.

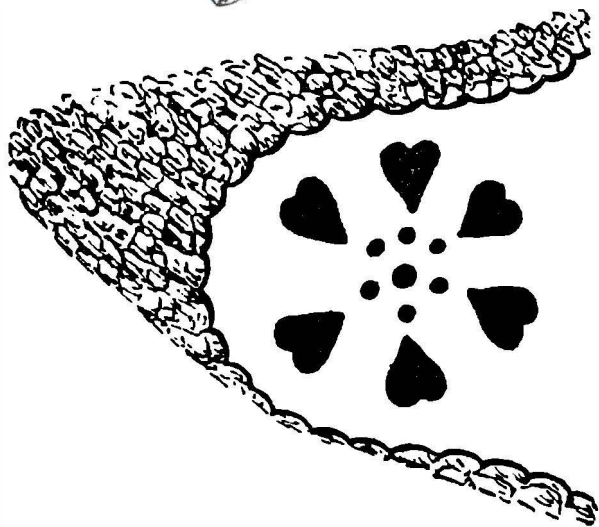
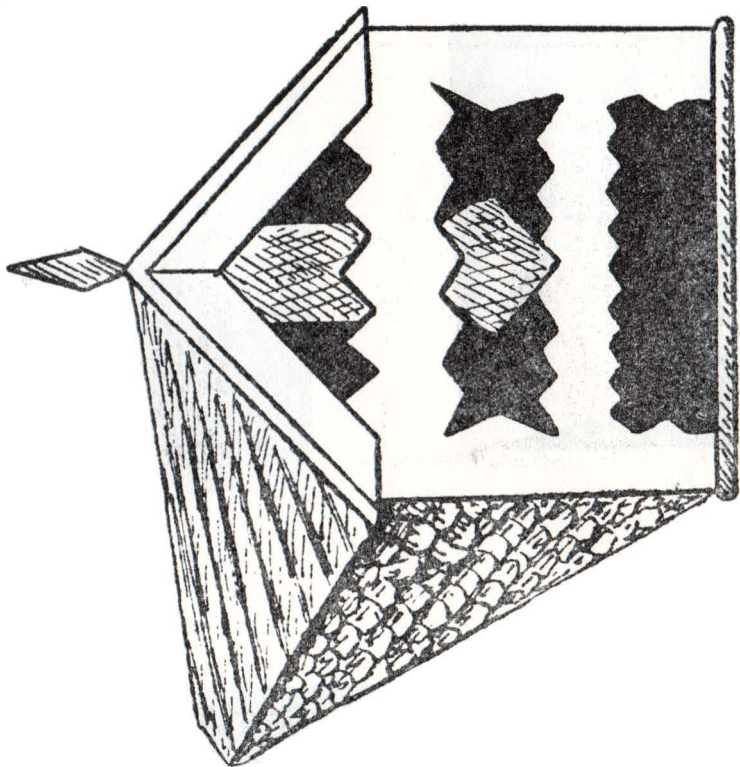

Fig. 7—8.

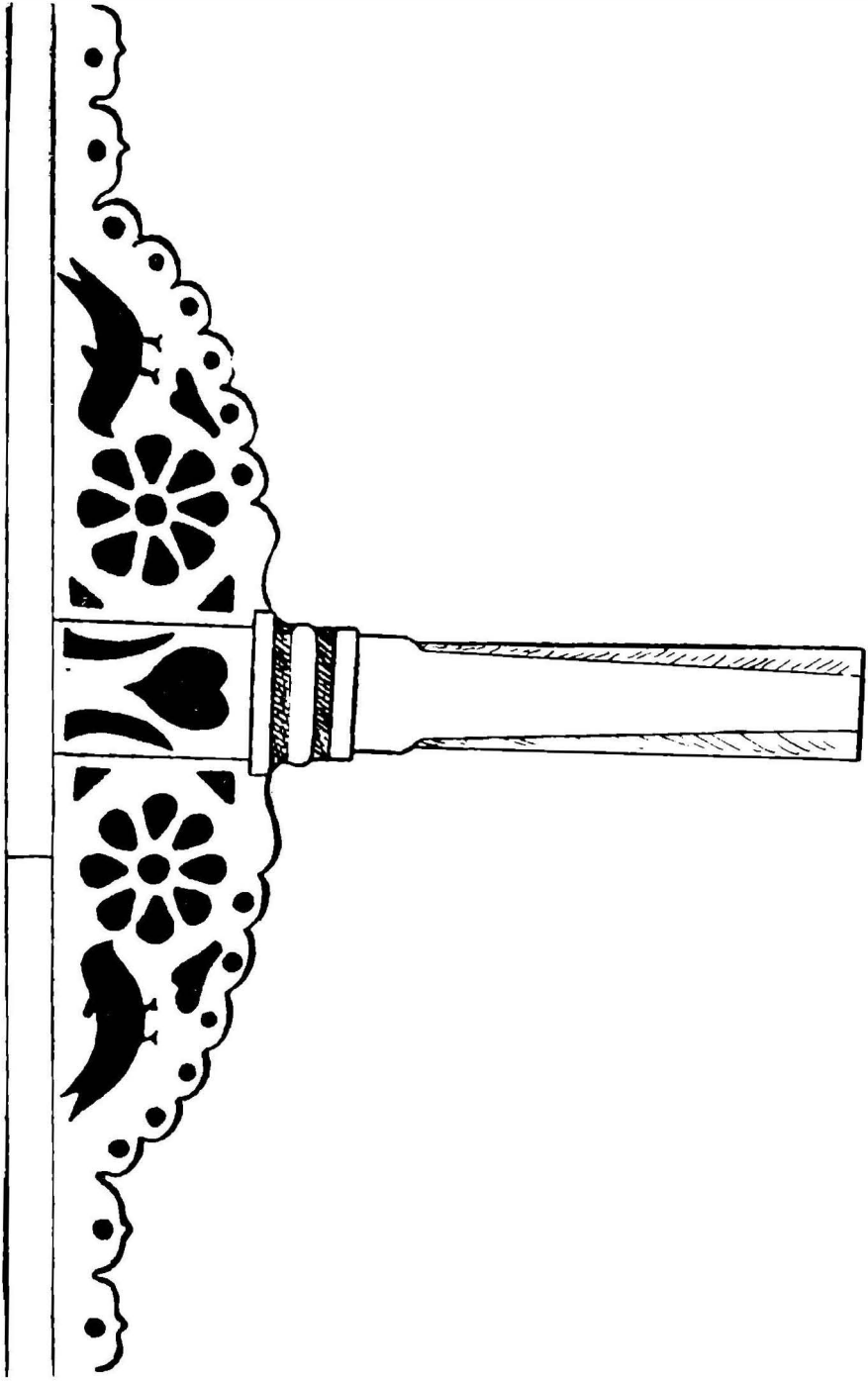

Fig. 9.

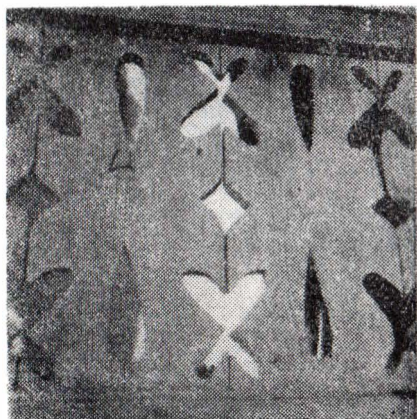
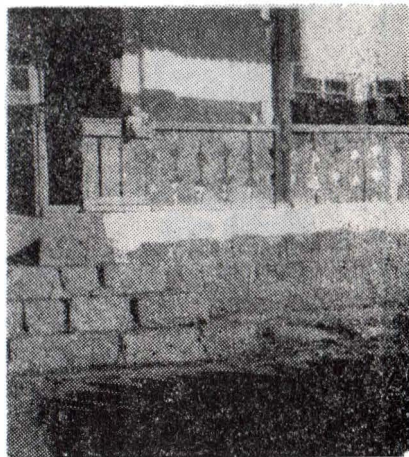
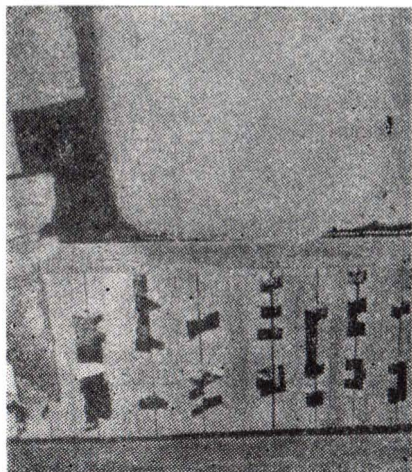
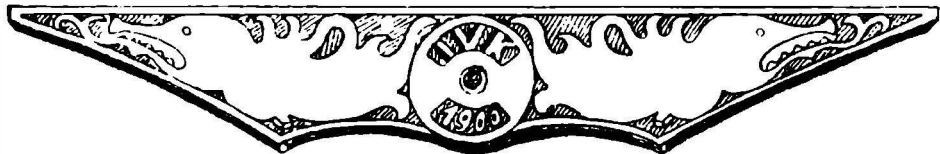

Fig. 10—12.

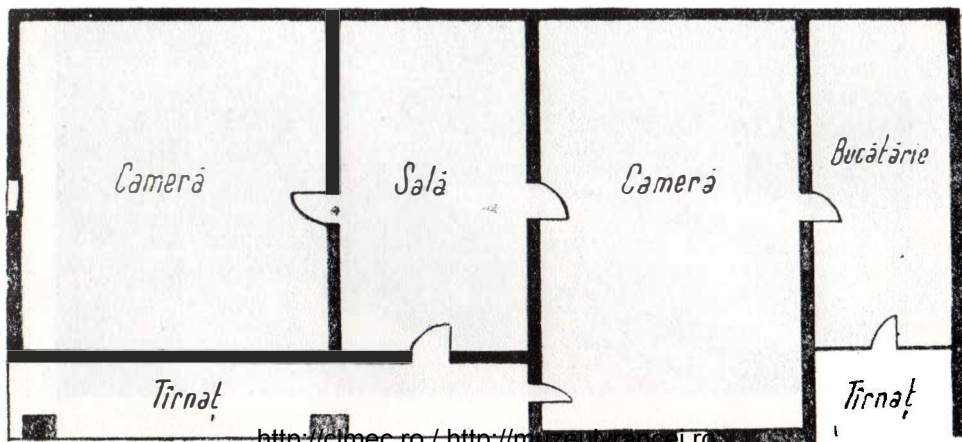
Fig. 13—14.

Fig. 15.

Fig. 16.

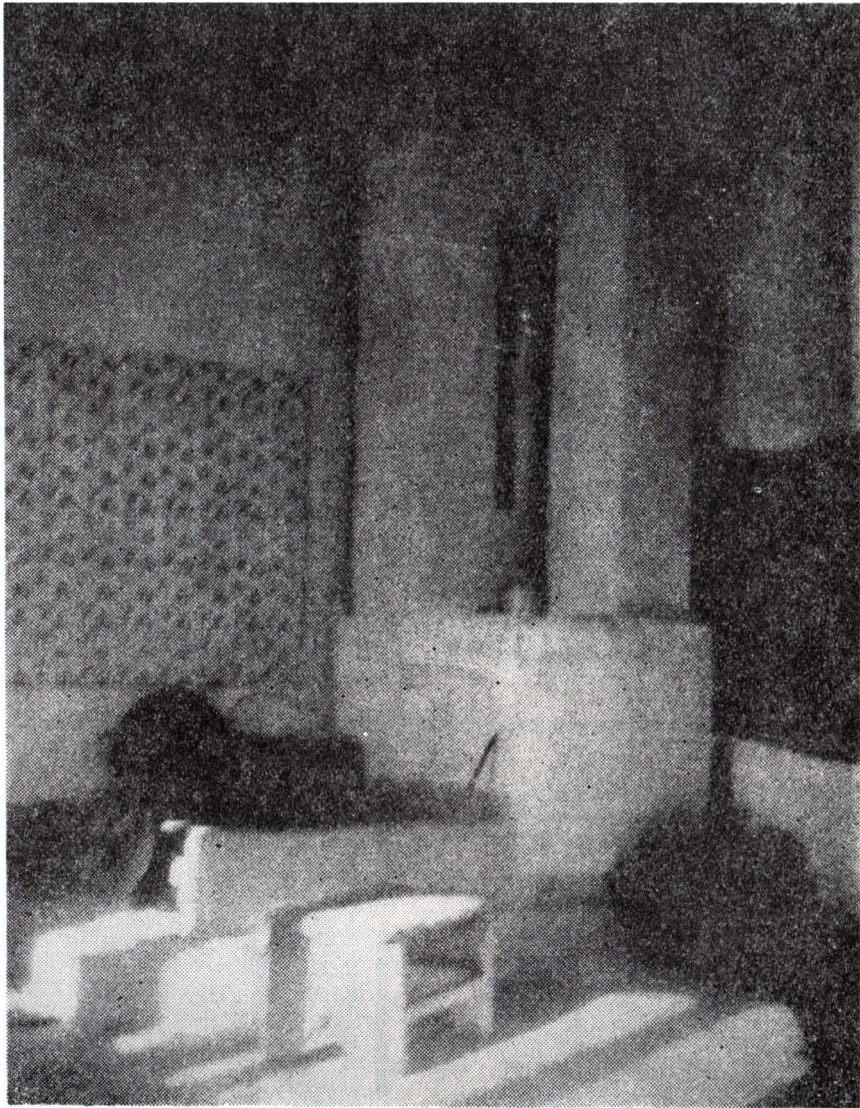

Fig. 17.

<http://cimec.ro> / <http://muzeulvrancei.ro>

